

ОБЩА ПРАВНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДОГОВОРА ЗА ВЛОГ В ПУБЛИЧЕН СКЛАД

д-р Антон Грозданов

1. Търговският закон и Законът за задълженията и договорите

Член 573 от ТЗ дефинира договора за влог в публичен склад така: с договора за влог в публичен склад влогоприемателят приема срещу възнаграждение стоки със задължение да ги пази и да ги върне на влогодателя или на овластения да ги получи.

Член 250 от Закона за задълженията и договорите¹ разпорежда, че с договора за влог влогодателят предава движима вещ на влогоприемателя, който я получава със задължение да я пази и да я върне. Влогоприемателят няма право на възнаграждение, освен ако то е уговорено.

В търговскоправната литература с основание се подчертава, че договорът за влог в публичен склад е модификация на договора за влог (*depositum*) по ЗЗД. Това обстоятелство дава възможност по отношение на влога в публичен склад субсидиарно да се прилагат и правилата на ЗЗД относно договора за влог (арг. от чл. 288 от ТЗ)².

1.1. Предмет

Само телесни вещи могат да бъдат предмет на влог в публичен склад (тук няма различие с гражданския влог). Освен това по своето количество или обем те трябва да са от такова естество, което да позволява влагането им в склад.

Стоките, които се влагат в публичен склад, могат да бъдат както индивидуално определени, така и заместими вещи. Договорът за влог на индивидуално определени стоки показва някои съществени различия от договорът за влог на заместими стоки. Това дава основание договорът за влог на заместими стоки да се причисли към правната фигура на неправилния влог. Това налага и отделното им разглеждане.

1.2. Характеристика

1.2.1. Реален договор

Във връзка със сключването на договора за влог в публичен склад се поставя един интересен въпрос: от кой момент възникват правните

¹ Обн. ДВ, бр.275 от 1950 г. – посл. изм. ДВ, бр.50 от 2008 г.

² Вж. Герджиков, О. Търговски сделки. С., 2008 г. с. 334.

последници на сключения договор – от момента на постигане на съгласието или от момента на фактическото предаване на стоката в склада.

Няма съмнение, че договорът за влог в публичен склад принадлежи към категорията на реалните договори. За да се породи правното му действие не е достатъчно само съгласието на страните.

По този въпрос както в доктрината, така и в практиката има оживени спорове. Изразени са различни схващания. Те засягат предимно характера и правната същност на договора за влог в публичен склад – дали може да бъде само реален договор, или може да бъде и консенсуален договор. Привържениците на второто разбиране се опитват да черпят аргументи не само от някои не съвсем чисти форми на договора за влог, но и направо от правни форми, които се отдалечават от този договор³.

Наистина няма пречка да се сключи един договор, по силата на който влогоприемателят да се задължи да приеме стоката тогава, когато тя му бъде предадена. Няма спор, че това е един консенсуален договор, че този договор е напълно действителен и че неговите правни последици възникват от момента на постигането на съгласието. Обаче това в никакъв случай не може да се приеме, че е договор за влог в публичен склад. В този смисъл заслужава подкрепа разбирането, че в тези случаи се касае за един прелиминарен, предварителен договор, който предхожда сключването на договора за влог⁴. Депозитният договор е и си остава реален договор. Той се перфекционира само след окончателното предаване на вещите, на стоките, които ще бъдат предмет на пазене и съхраняване. Договорът е сключен едва когато влаганата вещь се предаде на влогоприемателя за пазене въз основа на постигнатото между страните съгласие. Най-сетне влогоприемателят се задължава да пази стоката/стоките и да ги върне на влогодателя. Това е така понеже договорът за влог има за предмет пазенето и съхраняването на вещь, предадена на влогоприемателя.

Последното разбиране заема господстващо теоретично място⁵.

Договорът е реален, защото наред със съгласието между страните, елемент от фактическия му състав е предаването на стоките за пазене в публичния склад⁶.

Договорът за влог в публичен склад е реален – изисква се предаване на стоки на влогоприемателя⁷.

³ Един от тези привърженици е проф. Голева. Тя поддържа тезата, че определянето на договора за влог в публичен склад като реален произтича от едно старо римскоправно разбиране. По-натъък авторът подчертава, че според модерното разбиране за същността на търговските договори обаче договорът се третира като консенсуален. Вж. **Голева, П.** Търговско право. Книга втора, 2002 г., с. 388.

⁴ Вж. **Кожухаров, А.** Облигационно право. Отделни видове облигационни отношения. Нова редакция Огнян Герджиков, С., 1996 г., с. 258.

⁵ Вж. **Вълчев, М.** Договорът за влог в антрепозитен склад. С., 1971 г., с. 435.

⁶ Вж. **Владимиров, Ив.** Търговски сделки. В., 1997 г., с. 214.

⁷ Вж. **Златарев, Е. и Веселин Христофоров.** Търговско право. Пето преработено и допълнено издание. С., 1999 г., с. 265.

Както влогът по ЗЗД, така и влогът в публичен склад е реален договор. Той се смята за сключен, когато влогоприемателят приеме предадените стоки⁸.

В сравнителноправен аспект германското, италианското и френското законодателства предоставят определянето на начина, по който трябва да стане това, предимно на страните по договора. Общите условия и типовите договори на антрепозитните складове, които подлежат на одобрение от **държавен надзорен орган**, уреждат подробно начина на приемането и предаването на стоките при влагането им в склада или при освобождаването им: измерване, окачествяване и т.н. Но докато френското и италианското законодателства не съдържат разпоредби по този въпрос, германската уредба за складовите записи на заповед, в пар. 16, ал. I постановява, че “ако не е уговорено друго, влогоприемателят при приемането на стоката не е длъжен да установява нейното количество, брой, размер, тегло, род, вид, качество или други особености”.

От този общ принцип на германската уредба за складовите записи на заповед съществува едно важно изключение, а именно:

Съгласно пар. 28, когато предмет на сключения договор за влог е стока, за която съществува стандарт, влогът се оформя като **сборен** влог. По начало и за този сборен влог важат изложените вече правила. Сделката може да се уговори като влог на индивидуално определена вещ, както и като влог на заместими вещи с възникване на съсобственост между влогодателите. Обаче по отношение на предаването и съхраняването страните могат да се уговорят да намерят приложение особените правила на пар. 29 и сл. от същата наредба.

Този текст възлага на влогоприемателя задължението при приемането да установи теглото, качеството и другите особености на стоката и да ги отбележи в складовия запис. За установяването на тези неща влогоприемателят може да си послужи със законно определени вещи лица или с представители на държавния контрол. Неизпълнението на това задължение е свързано с големия риск, който влогоприемателят поема – да отговаря за посочените в складовия запис качества на стоката или за нейното количество.

Поначало приемането и предаването става в самия склад и се извършва от влогодателя на влогоприемателя. Не съществуват обаче никакви пречки предаването да се извърши не от самия влогодател или от негови представители, но и от трети лица. Продавачът, превозвачът, комисионерът, спедиторът също така могат да предадат на влогоприемателя стоката от името на влогодателя. За тези случаи, когато стоката не се предава лично от влогодателя или от негови представители, германската наредба за складовите записи на заповед в пар. 16, ал. II, а също и германският търговски закон в пар. 417, който препраща към

⁸ Вж. Герджиков, О. Цит. съч., с. 335.

приложимата към комисионния договор разпоредба на пар. 388, възлагат на влогоприемателя едно специално задължение. Ако изпратената на влогоприемателя стока при получаването ѝ има външнозабележими повреди или липси, влогоприемателят е длъжен да вземе мерки за обезпечаване на доказателствата, установяващи повредите или липсите; влогоприемателят е длъжен да запази всички права на влогодателя спрямо изпращача. В тежест на влогоприемателя съществува и задължение незабавно да уведоми влогодателя за констатираните повреди или липси. При неизпълнението на тези задължения влогодателят има право да иска от влогоприемателя да му заплати обезщетение за претърпените вреди.

Във връзка с този текст в германската доктрина и практика съществуват спорове дали с него не се предпоставя и едно задължение в тежест на влогоприемателя – да извърши преглед и проверка на получената стока. Преобладава схващането, че с този текст не се възлага задължение за преглед и проверка. В него се имат предвид само онези повреди и липси, за които съществува обективна възможност да бъдат констатирани без проверка и без преглед. Обаче ако, въпреки съществуващата обективна възможност влогоприемателят не ги е констатирал, следва да се направи преценка дали при приемането на стоката, той е действал с грижата на добър търговец. Ако въпреки положената грижа на добър търговец, при приемането на стоката той не е констатирал повредите или липсите, не може да бъде държан отговорен за причинените щети. В противен случай, ако неконстатирането се дължи на неполагането на грижата на добър търговец, влогоприемателят ще носи отговорност⁹.

1.2.2. Двустранен договор

Договорът за влог в публичен склад е двустранен договор. Аргумент за такъв извод може да бъде почерпен от определителната норма на чл. 573 от ТЗ, според която за влогодателя възниква задължение да плати възнаграждение на влогоприемателя. По този белег разглежданият договор се различава от договора за влог по чл. 250 от ЗЗД, който е едностранен (по принцип). Това е така, защото от него възникват задължения само за влогоприемателя. Той е длъжен да пази поверената му вещ и да я върне.

При гражданския влог също могат да възникнат задължения в тежест на влогодателя, напр. да понесе разносните по пазенето на вещта или да плати уговореното възнаграждение. Тогава договорът за влог се превръща в несъвършен двустранен договор¹⁰.

⁹ Вж. **Вълчев, М.** Цит. съч., с. 438–439.

¹⁰ Вж. **Кожухаров, А.** Цит. съч., с. 259–260.

1.2.3. Възмезден договор

Договорът за влог в публичен склад е възмезден договор. При него има размяна на икономически облаги. По този белег разглежданият договор се различава от гражданския влог, който е поначало безвъзмезден договор. В този смисъл заслужава подкрепа разбирането, че влогоприемателят по чл. 250 от ЗЗД. предоставя услуга на влогодателя, като пази вещта му¹¹.

1.2.4. Формален договор

Договорът за влог в публичен склад е формален договор. Трябва да бъде сключен в писмена форма и да бъде вписан в складов регистър (арг. от чл. 574, ал. 1 от ТЗ¹². В този смисъл се съдържат разпоредби и в Наредба № 3 от 16.07.1999 г. за складовия регистър при публичен склад (обн., ДВ, бр. 66 от 1999 г. – в сила от 24.08.1999 г.)¹³; в Наредба № 23 от 22.02.2006 г. за реда за водене на регистър на договорите за влог на зърно от регистрирани зърнохранилища (обн., ДВ, бр. 21 от 2006 г.); в Наредба за лицензиране и контрол на публичните складове за зърно и зърнохранилищата (обн., ДВ, бр. 125 от 1998 г., отм. ДВ, бр. 75 от 2003 г.); Наредба за реда за лицензиране на публичните складове за зърно, регистрацията на зърнохранилищата и за контрола върху обектите на съхранение на зърно (обн., ДВ, бр. 75 от 2003 г., изм. и доп., бр. 103 от 2005 г.).

Влогоприемателят вписва в складовия регистър договорите за влог в публичен склад незабавно след тяхното сключване (чл. 9, ал. 1, от НСРПС).

В складовия регистър се вписват данните относно издаден складов запис, първото джиро и предявяването на заложен запис, както и обстоятелствата относно изпълнението на договора (чл. 9, ал. 3 от НСРПС).

Складовият регистър трябва да съдържа следното:

А) Данни за влогоприемателя (фирма, регистрация, БУЛСТАТ – ЕИК, седалище и адрес на управление), място на складовото помещение, име, подпис и печат на влогоприемателя;

Б) Договор за влог в публичен склад (номер и година, фирма на влогодателя, регистрация или данни по лична карта, БУЛСТАТ – ЕИК, седалище и адрес на управление или адрес, вид на опаковката, количество на стоката, размер на фирите: ако стоката е приета по брой – срок за пазене на стоката, допустимо ли е смесването с друга стока от същия вид и качество; действията, които влогоприемателят е длъжен да извърши за запазване на стоката; данни дали стоката е застрахована и от кого,

¹¹ Вж. Кожухаров. Цит. съч., с. 260.

¹² Мотиви в този смисъл се съдържат към Решение № 1001/12.06.2003 г., постановено по гр. д. № 1173/2002 г., V г.о. – вж. Сб. “Съдебна практика на Върховния касационен съд. Търговска колегия 2003”, С., СИЕЛА, 2005, с. 266–269.

¹³ По-нататък в изложението се цитира в абривиатура “НСРПС”.

застрахователната стойност и покритите рискове; възнаграждението на влогоприемателя; уговорени други разходи, платими от влогодателя);

В) Изпълнение на договора (връщане на стоката – дата, количество; продажба на стоката от влогоприемателя – дата на продажбата, продадено количество, цена на единица продукция, размер на получената сума, размер на вложената по сметка на кредитора сума, име на банката и номер на банковата сметка);

Г) Издаден складов запис (дата на издаване на общ складов запис; дата на връщане на общия складов запис при замяна със складови записи за отделни части от стоката; замяна на общ складов запис със складови записи за отделни части от стоката, които носят датата на общия складов запис; издадени складови записи за отделни части от стоката; първо джиро на зложния запис; плащане на кредита – главница и лихва от държателя на стоковия запис; предявяване на зложния запис; продажба на стоката за удовлетворяване на кредитора по зложния запис, издаден дубликат на унищожен или изгубен складов запис).

Складовият регистър може да се приеме като доказателство за вписаните в него обстоятелства по сключените договори (арг. от чл. 19 от НСРПС).

По този белег вписването в складовия регистър при публичен склад поражда действие, което има общи черти с действието на вписването в търговския регистър. Аргумент за такъв извод може да бъде извлечен от разпоредбата на чл. 7 от ЗТР¹⁴: Вписаното обстоятелство се смята, че е станало известно на третите добросъвестни лица от момента на вписването. До изтичането на 15 дни от вписването то не може да се противопостави на трети лица, които докажат, че им е било невъзможно да го узнаят (ал. 1)

Третите лица могат да се позовават на подлежащо на вписване обстоятелство, макар вписването още да не е извършено, освен ако закон изрично предвижда то да породи действие след вписването (ал.2).

Освен общи черти разглежданите форми на вписване разкриват и отлики в действието си.

Така при вписването в складовия регистър на обстоятелства по сключените договори за влог не е предвиден ограничителен срок от 15 дни, в който вписването да не може да се противопостави на трети лица, които успеят да докажат невъзможността за узнаването му.

Обсъждането на въпроса за формата на ДВПС изисква уточнението, че писмената форма е условие за неговата действителност, докато вписването му в складовия регистър има значение с оглед на неговата непротивопоставимост по отношение на трети лица¹⁵.

¹⁴ Обн. ДВ, бр. 34 от 2006 г. – посл. изм. ДВ, бр. 44 от 2009 г.

¹⁵ Така Герджиков, О. Цит. съч., с. 335.

По този белег разглежданият договор се различава от гражданския влог, който е неформален. Няма съмнение, че, от гледна точка на гражданското процесуално право, за установяване на договор за влог на стойност над 5000 лв. ще е необходимо да се представи писмен документ – чл. 164, т. 3 от ГПК¹⁶ (чл. 133 от ГПК – отм.)¹⁷.

Законовото изискване за писмена форма на ДВПС намира приложение само в случаите, когато влогоприемателят е търговец и извършва по занятие складови сделки. Това означава, че само търговското качество на влогоприемателя не е достатъчно, за да се квалифицира сделката като ДВПС. В този смисъл е имал възможност да се произнесе и ВКС: “За сключване на договор за влог е достатъчно (чл. 250 от ЗЗД) да се постигне съгласие между договарящите за предаване на движима вещь от влогодателя на влогоприемателя, както и да се предаде вещта за съхранение, като писмената форма на договора не е задължителна и не е въздигната от закона като условие за действителност.....Търговска е сделката, сключена от търговец, която е свързана с упражняването от него занятие, съгласно чл. 286, ал. 1 ТЗ. Ответното дружество, макар и да е търговец, не извършва по занятие складови сделки, а в случая, с оглед на естеството на влога, свързан с държавния резерв и военновременен запас, влогът е инцидентен и затова не следва да се квалифицира правно по чл. 573 от ТЗ, каквито доводи се навеждат от касатора”¹⁸.

1.2.5. Самостоятелен договор.

Договорът за влог в публичен склад е самостоятелен договор. Той е налице само ако задължението за пазене и връщане на вложената стока/стоки е изключително и главно негово съдържание.

По този белег разглежданият договор не се различава от гражданския влог. В тази връзка в литературата с основание са подчертава, че често задължение за пазене на чужда вещь възниква като рефлексно и допълнително задължение от друго правоотношение, от друг договор. Така продавачът е длъжен да пази вещта, която е продал, докато купувачът я получи; купувачът трябва да се погрижи за запазването на вещта, която отказва да приеме поради недоброкачественост; залогоприемателят е длъжен да пази заложената вещь, която държи; заемателят – заетата вещь; наемателят – наетата вещь; превозвачът – превозваната вещь; довереникът – поверената му вещь, и т.н. Във всички тези случаи задължението за пазене възниква не като пряка, а като косвена последица на сключения договор за продажба, за залог, за наем, за заем, за превоз, за поръчка. Към така породените отношения правилата за влога ще се прилагат само

¹⁶ Обн. ДВ, бр. 59 от 2007 г. – посл. изм. ДВ, бр. 13 от 2010 г.

¹⁷ В този смисъл вж. **Иванова, Ружа** и други. Коментар на новия Граждански процесуален кодекс, С., 2008 г., с. 263–264.

¹⁸ Вж. Решение № 256 от 21.03.2005 г. на ВКС по гр.д. № 521/2004 г., II т.о., ТК.

субсидиарно, защото “пазенето” не е основното задължение на страните, докато, обратно, пазенето е основното задължение на влогоприемателя¹⁹.

Изложеното дотук не се дискредитира от възможността на влогоприемателя по договора за влог в публичен склад да смесва вложените в склада вещи, когато те са заместими с други от същия вид и качество, т.е., когато влогът е неправилен. Всъщност договорът за влог в публичен склад е неправилен по правило и правилен по изключение. Този извод се налага от разпоредбата на чл. 575, ал. 2 от ТЗ, според която влогоприемателят може да смесва вложените в склада заместими вещи с други от същия вид и качество, **освен ако е уговорено друго**. И в тази обстановка договорът запазва самостоятелния си характер, защото не се променя задължението за пазене и връщане на вложената стока/стоки – влогоприемателят ще върне стока, която замества първоначално вложената.

При индивидуално определени вещи намират приложение общите гражданскоправни принципи: влага се една точно определена вещь, тя се пази и съхранява отделно и, след изтичането на срока или след прекратяването на договора, на влогодателя се връща тази същата точно определена вещь.²⁰

При сравнителното разглеждане между ДВПС и гражданския влог логично възниква следният въпрос: Може ли ДВПС да се прояви във формата на т.нар. “необходим влог”?

В доктрината е трайно прието, че един влог може да се окаже необходим. Някое бедствие – пожар, наводнение, земетресение, военни действия, бомбардировки, злополука по море или друго някое изключително събитие – може да го е наложило. Сключеният при такива условия влог не може да се подчинява на обикновените условия за доказване. При такава обстановка хората не съставят писмени документи за сключения договор. Затова всички доказателства са допустими за установяването му (чл. 251 от ЗЗД)²¹.

Казаното не би могло да се отнесе към хипотезата на сключване на ДВПС. Той е търговска сделка, към която се прилагат строго формални изисквания – сключване в писмена форма и вписване в складов регистър. Именно тези изисквания водят и до невъзможност сключването на ДВПС да се доказва с всякакви доказателства. Този извод намира основание в чл. 164, ал. 1, т. 1 от ГПК. По силата на посочените разпоредби свидетелски показания се допускат във всички случаи, освен ако се отнася за правни сделки, за които законът изисква писмен акт.

От сравнителноправна гледна точка следва да се отбележи, че според френския правилник за общите складове (чл. 80) заместимите стоки, които

¹⁹ Вж. Кожухаров, А. Цит. съч., с. 260.

²⁰ Вж. Кожухаров, А. Цит. съч., с. 259.

²¹ Вж. Кожухаров, А. Цит. съч., с. 270.

са вложени в един склад и за които е издадена разписка или запис, могат да бъдат заменени с други стоки от същото естество, от същия род и от същото качество. Възможността за такава замяна трябва да бъде изрично посочена в издадената разписка или в издадения запис.

Аналогично е положението и според италианското законодателство. Това дава основание да се поддържа в тези страни, както в доктрината, така и в практиката, предимно схващането, че при влог на заместими стоки намират приложение правилата, които уреждат т.нар. неправилен влог.

За френското и италианското право, при наличността на тези разпоредби, подобно схващане намира опора в действащите нормативни текстове. Въпросът, който се поставя от някои автори, е може ли подобно схващане да важи и за немското право, което предвижда съсобственост на влогодателите на заместими стоки от еднакъв род, количество и качество.

При възникването на съсобственост между влогодателите върху вложените заместими вещи всеки един от влогодателите губи само известно част от своето право на собственост върху вещи, които преди влягането им са принадлежали само на него, срещу което получава право на собственост и върху други вещи, принадлежали преди това на друг собственик, понастоящем влогодател. Влогоприемателят обаче не получава никакво право на собственост както изрично се подчертава в пар. 419, ал. II, на Германския търговски кодекс (в сила от 1 януари 1900 г., състои се от четири книги – третата от тях е посветена на търговските сделки*). Следователно различията са толкова значителни, че в никакъв случай дори и сравнение не може да става с неправилния влог. От друга страна съществува и нормативна забрана за прилагане на правилата за неправилния влог към тази съсобственост. Съгласно пар. 419, ал. III, на Германския търговски кодекс, ако стоката е била вложена по начин, че собствеността е преминала върху влогоприемателя и той е задължен да предаде обратно вещи от същия род, количество и качество, правилата на този раздел не намират приложение²².

* Вж. Христофоров, Веселин и Борис Ланджев. Сравнително търговско право, С., 1998 г., с. 15.

²² Вж. Вълчев, М. Цит. съч., с. 435–436.